

Список використаних джерел

1. Компаній О. В., Бондар Т. М., Пашковська Г. А. Робота з деформованим текстом на уроках української мови в початкових класах у контексті нової української школи. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 3. С. 89–92.
2. Редагування деформованих текстів / автор-упорядник Ключко Н. В. Харків, 2013. 28 с.
3. Типова освітня програма 1-2 клас, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1272. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

МОВНА НОРМА У ПРАКТИЦІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Пігур Мирослава Василівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
pigur.muroslava@gmail.com*

Вивчення поняття «мовна норма» як в українському мовознавстві, так і в зарубіжному має тривалу історію. Започаткували обґрунтування цього мовного явища представники Празького лінгвістичного гуртка як лінгвосоціологічну категорію. Згідно з енциклопедією «Українська мова», мовна норма – це «сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства» [3, с. 387].

Поняття мовної норми є новим у змісті курсу української мови для 10-11 класів. У контексті ключових підходів до сучасної освіти (компетентнісний, діяльнісний) українська мова в загальноосвітній школі є засобом розвитку й соціалізації учнів, оскільки сучасне здобування освіти є орієнтованим не на накопичення окресленого обсягу знань, а на пізнання мови як засобу спілкування. Відповідно до цього визначено основні завдання вивчення української мови в 10-11 класах: «- формування предметної і ключових компетентностей;

- навчання засобами мови пізнавати світ; - формування мовленнєвої культури і раціональної мовленнєвої поведінки» [2, с. 2].

Мовна змістова лінія чинних програм для 10-11 класів визначає перелік базових питань лінгвістичної теорії для формування нормативного мовлення. Десятикласники, опрацювавши тему «Поняття норми в сучасній українській літературній мові», розглядають увесь навчальний матеріал, який згруповано за нормами сучасної української літературної мови. В курсі рідної мови в старших класах норми вивчаються системно, на відміну від середньої ланки школи, де вони засвоювались як окремі правила використання мовних одиниць різних рівнів.

Вивчення норм української літературної мови в старшій ланці школи структуровано за мовними рівнями: лексичні норми, що регулюють вибір слова відповідно до стилю і жанру мовлення; орфоепічні норми, які передбачають правильну вимову й наголошування. Зрозуміло, що перелічені норми засвоюються в інтеграції з орфографічними, які вимагають нормативного написання відповідно до правил орфографії. Вивчення мовного матеріалу в 10 класі завершується опрацюванням морфологічних норм, які регулюють утворення і вибір правильної граматичної форми.

Роботу над морфологічною побудовою мовлення школярів продовжено в 11 класі, зокрема працюють над утворенням правильних форм прикметника, дієслова, прислівника [1, с. 7]. Звичайно, враховуючи діяльнісний підхід до навчання мови, педагогам рекомендовано застосовувати такі види роботи, виконання яких передбачатиме використання мовних одиниць у текстах різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Програмою з рідної мови для 11 класу передбачено опрацювання і другої частини граматичної норми – синтаксичної. Поряд з цим одинадцятикласники працюють над засвоєнням пунктуаційних норм і стилістичних. Саме стилістичні норми ще раз узагальнюють і систематизують знання учнів та трансформують їх у відповідні уміння й навички. В розділі «Стилістична норма» запропоновано опрацювання таких тем: «Стилістичне використання багатозначних слів, омонімів, синонімів, антонімів і паронімів», «Стилістичні

особливості частин мови і синтаксичних одиниць у різних стилях», «Стилістичні особливості частин мови» [1, с.10].

Робота над мовними нормами у 10-11 класах потребує спеціальних видів роботи, які сприятимуть трансформації знань і розуміння правил у свідомі навички використання нормативних форм у мовленні. З цією метою програма пропонує такі види роботи: складання розповіді про враження від цікавої мандрівки, складання тексту порівняльної характеристики, складання діалогів, що містять запитання-відповіді з числівниками, складання текстів-роздумів тощо. Цікаві форми роботи над мовними нормами пропонують методичні посібники серії «Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»». Ефективними різновидами є такі завдання: моделювання, трансформаційні вправи (*утворіть із кожної пари речень одне з порівняльним зворотом* тощо), творчі завдання, лінгвістичний експеримент (*дослідіть, чи можна замінити в наведених реченнях сполучне слово коли, що з'єднує підрядне речення означальне з головним, сполучним словом який*), вправи на редагування, лінгвостилістичний аналіз висловлювання та інші.

Насамкінець, хочемо зазначити, що вагоме місце в опрацюванні мовних норм у старшій ланці школи займають лексикографічні джерела, де кодифіковано норми. Робота зі словниками різного роду має стати невід'ємною частиною кожного уроку з української мови. Отже, щоб правильно спрямовувати здобувачів освіти у виборі нормативних мовних засобів відповідно до жанру і стилю мови, слід розвивати їх мовне чуття, а також вказувати на ті труднощі, що можуть виникати під час опрацювання тих чи інших мовних норм.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 11 клас. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 2. С. 6–10.
2. Українська мова. 10 клас : програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. *Дивослово*. 2018. № 7-8. С. 2–15.
3. Українська мова : енциклопедія / ред. колегія : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова) та інші. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. 750 с.
4. Українська мова : конспекти уроків. 11 клас. Частина 1 / укл. С. А. Свінтковська. Харків : Видавнича група «Основа», 2020. 128 с.